

DE ALLIERADES LEVERANSER TILL SOVJETUNIONEN

Folke Kristensson

Att den moderna krigföringen ställer synnerligen stora krav på produktionsapparaten, detta framgår kanske bäst av den i alla krigförande länder under krigets tidigare skede starkt stigande produktionen samtidigt med att en mycket kraftig nedpressning av de civila behoven ägt rum. Krigföringen kräver ju icke endast stora mängder vapen av olika slag — om den väldiga förbrukningen därav får man en god uppfattning bland annat av offentliggjorda uppgifter angående den brittiska och amerikanska produktionen — utan även betydande kvantiteter av tusentals, om icke tiotusentals, andra artiklar, som utan att vara vapen dock äro nödvändiga för krigföringen. En stor krigspotential förutsätter därför både en stor produktionsapparat och en mångsidig och annorlunda än i fredstid inriktad sådan.

Den ryska krigspotentialen minskades och »medbelastades» givetvis under det tysk-ryska krigets första skede genom förlusten av stora delar av den för krigsproduktionen ytterst viktiga järn- och stålindustrien, av många av landets största industristäder med bland annat mycket betydande verkstadsindustrier och av jordbruksområden, svarande för åtminstone en tredjedel av landets hela spannmålsproduktion och tre fjärdedelar av dess sockerproduktion före kriget. Och dock kunde Sovjetunionen kort tid efter den stora reträtten icke endast täcka de stora förlusterna av krigsmateriel och produktionsresurser utan även förvärva den överlägsenhet också i materiel, som de militära framgångarna visat.

Den oundgängliga förutsättningen för och huvudförklaringen till att detta varit möjligt har säkerligen varit det till ytterlighet drivna utnyttjandet av den väldiga stormaktens väldiga resurser, vilket underlättats och gjorts effektivare genom betydande organisatoriskt förutseende. Sändningarna av krigsmateriel och andra varor utifrån ha icke motsvarat någon större andel av den inhemska produktionen — varken i ton, värde eller arbetstimmar räknat. Detta framgår indirekt bland annat av det faktum, att kostnaderna för sändningarna från USA till Sovjetunionen — vilka utgjort lejonparten av alla allierade sändningar dit — icke uppgått till mer än fyra procent av USA:s totala krigskostnader.

De allierade sändningarna till Sovjetunionen ha dock betytt mera för den ryska krigföringen än vad deras storlek i förhållande till den ryska produktionen antyder. Leveranserna till Sovjetunionen ha — liksom utbytet av varor och erfarenheter mellan Brittiska Imperiet och USA — möjliggjort ett fullständigare och effektivare utnyttjande av alla militära och produktiva resurser än vad annars kunnat ske.

TRANSPORTSVÄRIGHETER HA BEGRÄNSAT DE ALLIERADES SÄNDNINGAR TILL SOVJET.

Omedelbart efter det att tyska armén vid midsommartiden 1941 överskridit den tysk-ryska demarkationslinjen, förklarade Churchill

och Roosevelt, att Sovjet skulle erhålla all hjälp, som var möjlig att lämna. Det var emellertid icke lätt varken för amerikanerna eller för engelsmännen att få i gång leveranserna till Sovjet. Bristen på tonnage var allvarlig, vartill kom att den engelska och den för kriget ännu icke utbyggda amerikanska industrien var till bristningsgränsen sysselsatt med att täppa till luckorna i den egna utrustningen. Det svåraste problemet var dock att få fram varorna till ryska hamnar. Trots mycket stora ansträngningar togo sändningarna icke någon fart förrän under årets sista månader och voro sammanlagt under 1941 mycket små i jämförelse med vad som senare skulle levereras. Under årets sista månad stördes också transportererna från USA något av att amerikanerna nu — efter Pearl Harbor — även hade att tänka på kriget mot Japan.

Redan från allra första början visade det sig att ryssarna trots sitt svåra militära läge voro intresserade av att erhålla icke endast krigsmateriel utan även — och på bekostnad av krigsmateriel — avsevärda kvantiteter maskiner och råvaror till stöd för den inhemska produktionen. Man avstod alltså från varor, som omedelbart kunnat användas på slagfälten, för att på längre sikt möjliggöra en större inhemsk produktion.

Svårigheterna att transportera varorna till Sovjetunionen voro icke lätta att lösa och det visade sig omöjligt att under första halvåret 1942 helt leverera de planerade kvantiteterna varor av olika slag, trots att president Roosevelt i mars 1942 givit icke endast produktionen av för Sovjetunionen avsedda varor utan även tilldelningen av fartyg för transportererna dit högsta prioritet — även i förhållande till den amerikanska krigsmakten. Transporterna kunde i stort sett företagas endast via Nordkap till Murmansk och förlusterna på grund av tyska ubåts- och flyganfall voro mycket stora. Till och med första halvåret 1942 gingo ungefär 15 % av lastfartygen förlorade. Trots alla svårigheter hade dock amerikanerna och engels-

männen tillsammans före juli 1942 levererat bland annat 4.400 stridsvagnar och inte mindre än 3.100 flygplan. Åtskilliga av flygplanen flög till Sovjetunionen via Afrika och Iran.

Under andra halvåret 1942 hade nya transportvägar hunnit utvecklas dels över Iran och dels direkt från USA över Stilla Oceanen till ryska hamnar i Fjärran Östern. På den senare vägen kunde man dock endast använda ryska fartyg, vilka japanerna tilläto passera i omedelbar närhet av de japanska öarna. Ehuru transportkapaciteten även i fortsättningen ökades genom att stora nyanläggningar av hamnar och järnvägar i Iran kunde tagas i bruk och genom det starkt förbättrade tonnageläget, steg den amerikanska produktionskapaciteten ännu mera. Transporterna begränsade (och begränsa fortfarande) leveransernas storlek — numera sedan den amerikanska produktionskapaciteten hunnit helt anpassas och utbyggas efter krigsbehoven kanske ännu mera utpräglat än tidigare.

Ett uttryck härför och för den praktiska atmosfär, i vilken ryssarna och amerikanerna arbetade, var att man för leveranserna efter första halvåret 1942 överenskom, att ryssarna från en mycket lång »önskelista», innehållande allt som den amerikanska industrien och jordbruket kunde bjuda på, fingo plocka ut de varor, som ansågos vara av störst nytta intill den kvantitet, som begränsades av transportmöjligheterna.

LEVERANSERNAS STORLEK, UTVECKLING OCH SAMMANSÄTTNING I STORA DRAG.

En god uppfattning om utvecklingen av leveranserna till Sovjetunionen kan erhållas av de av amerikanerna publicerade uppgifterna om värdet av de så kallade lend-leasesändningarna (företagna i enlighet med låne- och uthyrningslagen), vilka omfatta i stort sett alla leveranser från USA:

DE ALLIERADES LEVERANSER TILL SOVJETUNIONEN

	Miljoner dollars	Relativtal (1:a kvartalet 1942 = 100)
I kvartalet 1942 ...	167	100
II » 1942 ...	344	205
III » 1942 ...	355	212
IV » 1942 ...	486	291
<u>Hela året 1942</u>	<u>1.352</u>	
I kvartalet 1943 ...	564	338
II » 1943 ...	526	315
III » 1943 ...	844	500
IV » 1943 ...	954	571
<u>Hela året 1943</u>	<u>2.888</u>	
1942 och 1943	4.240	

Från ryskt håll offentliggjorda uppgifter, varom mera nedan, visa, att de allierade leveranserna under innevarande års fyra första månader fortsatt i ännu snabbare takt än under sista kvartalet föregående år.

Då i tabellen angivna siffror avse värdet av de såsom lend-lease från USA avsända varorna till Sovjetunionen, ha på grund av minskningen av fartygsförlusterna leveranserna ökat mera än vad som framgår av tabellen, samtidigt som givetvis på grund av fartygsförlusterna vissa i tabellen medtagna varukvantiteter gått förlorade. Under 1942 sänktes tolv procent av alla lastfartyg på väg till Sovjetunionen, under 1943 endast en procent.

Utöver här nämnda sändningar tillkomma dels de relativt obetydliga leveranser från USA, vilka icke ingått under lend-leaseavtalet, och dels avsevärda leveranser från det brittiska imperiet. Churchill har sålunda nyligen meddelat, att imperiet under loppet av 2 1/2 år levererat till Sovjetunionen 6.000 flygplan, 5.000 stridsvagnar och råvaror till ett värde av över 80 miljoner pund. Såsom jämförelse kan nämnas, att till och med 1943 levererade USA såsom lend-lease till Sovjetunionen bland annat 7.800 flygplan, 4.100 stridsvagnar, 33.000 »jeeps», 25.000 andra militärfordon och 173.000 andra

motorfordon. Av vissa slag av krigsmateriel synas sålunda de brittiska sändningarna ha varit av ungefär samma storleksordning som de amerikanska. Däremot voro leveranserna av övriga varor mångdubbelt större från USA än från imperiet. Under 2 1/2 år levererade imperiet råvaror m. m. för cirka 350 miljoner dollars, medan amerikanerna till och med 1943 skeppat industrivaror och livsmedel för närmare 2.000 miljoner dollars.

Under lång tid omnämndes de allierades leveranser till Sovjet icke eller mycket sparsamt i den ryska pressen. Helt nyligen ha emellertid de mest utförliga uppgifterna hittills angående den allierade hjälpen till Sovjet publicerats i Moskva. Uppgifterna avse de av Sovjet erhållna leveranserna från tysk-ryska krigets utbrott till och med april månad 1944. Som tidigare påpekats avse de amerikanska uppgifterna de från USA avsända kvantiteterna. Vid en uppskattning »på fri hand» av de ungefärliga skillnaderna mellan avsända och mottagna kvantiteter jämförda med från amerikanskt håll uppgivna sänkningssiffror förefaller förstörelsen av varor på fartyg, vilka skadats men icke sänkts, ha varit relativt betydande. Amerikanerna ha endast meddelat antalet procent förlorade fartyg på väg till Sovjet.

Jämförelsen mellan de anglosachsiska och ryska uppgifterna antyder en förhållandevis något högre förlustprocent för krigsmateriel än för övriga varor. Detta torde helt enkelt bero därpå, att krigsmaterielleveranserna under ett tidigare skede, då transportförlusterna ännu voro betydande, voro relativt större än senare, då en även relativt mycket stark stegring av industrivaru- och livsmedelssändningarna inträtt.

I denna artikel återgivna uppgifter från Moskva angående av Sovjet erhållna leveranser äro till stor del hämtade ur Economist. I denna

lämnas bland annat följande siffror, belysande de allierade sändningarnas och transportförlusternas storlek:

	F r å n :	
	USA	Storbritannien och Kanada
	1.000-tal ton	
Avsända kvantiteter ...	8.500	1.600
Av Sovjet erhållna kvantiteter	7.400	1.396
Förmodade förluster under transport	1.100	204

De på detta sätt framräknade förlusterna eller skadorna under transport uppgå till 13 % av de skeppade kvantiteterna från såväl USA som Imperiet samt ävenledes, beträffande de amerikanska sändningarna, till 13 % av de skeppade varornas värde. De angivna siffrorna skola — i avsaknad av mera preciserade förutsättningar — icke pressas för hårt men giva säkerligen en riktig bild av förlusternas storleksordning.

Imperiesändningarnas stora betydelse fram-

Krigsmateriel, alla slag, inkl. motorfordon ...	854	63	1.443	50	70
Industrivaror	313	23	854	30	173
Livsmedel m. m.	185	14	592	20	220
Samtliga lend-leaseleveranser	1.352	100	2.889	100	113
Samtliga lend-leaseleveranser i tusental ton ...	2.500		4.900		96

Som framgår av tabellen utgjorde krigsmateriel i värde räknat nära två tredjedelar av samtliga sändningar under 1942, medan dess andel under 1943 sjunkit till hälften. Från 1942 till 1943 ökade krigsmaterielleveranserna med 70 % samtidigt som leveranserna av industrivaror 2¹/₂-dubblades och av livsmedel mer än 3-dubblades. Det totala leveransvärdet var mer än dubbelt så stort 1943 som 1942.

för allt under tysk-ryska krigets första år men även senare framgår av nedan angivna till Sovjet anlända varukvantiteter, vilka dock icke torde innefatta alla varor:

År	F r å n :	
	USA	Storbritannien och Kanada
	1.000-tal ton	
1941	1.200	158
1942		500
1943	4.100	428
1944 (t. o. m. april)	2.100	250

Det är icke lätt att med ledning av uppgifter om de mycket stora värden, varom den amerikanska lend-leasehjälpen till Sovjetunionen rört sig, erhålla en god uppfattning om vad denna hjälp betyder. Särskilt svårt är detta i fråga om krigsmateriel, då förbrukningen och produktionen därav ju i stort sett äro väl bevarade hemligheter. Det ungefärliga värdet av lend-leaseleveranserna under 1942 och 1943 av krigsmateriel, industrivaror och livsmedel var enligt amerikanska källor:

	1 9 4 2		1 9 4 3		Procentuell ökning under 1943 jämf. med 1942
	Miljoner collars	Procent av totalvärdet	Miljoner dollars	Procent av totalvärdet	
Krigsmateriel, alla slag, inkl. motorfordon ...	854	63	1.443	50	70
Industrivaror	313	23	854	30	173
Livsmedel m. m.	185	14	592	20	220
Samtliga lend-leaseleveranser	1.352	100	2.889	100	113
Samtliga lend-leaseleveranser i tusental ton ...	2.500		4.900		96

SÄNDNINGARNA AV KRIGSMATERIEL.

Det totala värdet av krigsmaterielleveranserna under 1942 och 1943 enbart från USA uppgick till 2.297 miljoner dollars. Däri ingår som tidigare omtalats åtskilliga tusen flygplan, som i värde är den största posten, stridsvagnar och motorfordon men också mycket stora kvantiteter artilleri och ammunition, specialvapen samt

DE ALLIERADES LEVERANSER TILL SOVJETUNIONEN

fartyg och dylikt. Värdet av de levererade kvantiteterna krigsmateriel under 1942 och 1943, beräknat efter prisnivån före kriget, är av ungefär samma storleksordning som fem gånger nettotillverkningsvärdet inom den svenska metall- och verkstadsindustrien under 1938, då 220.000 personer voro sysselsatta i denna.

Ehuru de allierade sändningarna av vissa »individuella varuslag» kunna ha utgjort en betydande del av den totala tillgången i Sovjet — åtminstone under vissa tidsperioder — utgöra dock de levererade varorna säkerligen endast en relativt liten del av Sovjetunionens (eller USA:s) produktion. Men deras betydelse torde icke ha varit så liten, helt enkelt emedan leveranserna av olika slag av krigsmateriel kunnat anpassas efter krigföringens behov. En mycket stor del av leveranserna ha sålunda utgjorts av flygplan. Stora mängder stridsvagnar kunde sändas under 1942, då den ryska produktionen troligen minskade kraftigt på grund av förlusten av stora industristäder och på grund av förlorad produktionstid vid förflyttning av fabriker, medan under 1943, då den ryska tillverkningen av stridsvagnar återigen ökade, stridsvagnsleveranserna från USA sjönko till mindre än en tredjedel och ersattes av andra nu mera välbehövliga varor. Under reträtten hade ryssarna relativt litet behov av motorfordon. Detta ökade emellertid allteftersom under den ryska offensiven transportvägarna förlängdes. Det var också tidskrävande att sätta i stånd det förstörda järnvägsnätet. Sändningarna av motorfordon voro dubbelt så stora under 1943 som under 1942.

Följande uppgifter från ryskt håll angående de kvantiteter viktigare vapen Sovjet erhållit till maj 1944 torde vara av intresse för denna tidskrifts läsekrets även utan närmare kommentarer. Antalet flygflottiljer och armédivisioner, som kunna utrustas med erhållna vapen, är som synes betydande.

	F r å n :	
	U S A Antal	Storbritannien och Kanada Antal
Flygplan	6.430	5.826
Stridsvagnar	3.734	5.480
Luftvärnskanoner ...	3.168	562
Lätta pansarvärnska- noner	1.111	—
Pansarvärnskanoner .	—	548
Minsvepare	10	12
Stora ubåtsjagare ..	12	—
Mindre ubåtsjagare och liknande	82	—
Anordningar för lo- kalisering av u- båtar	—	116
»Trådlösa installatio- ner för artilleri» .	—	214
Granater	22.400.000	17.827.000
Övrig ammunition ..	991.400.000	324.800.000

Av Storbritannien levererade flygplan skeppades mer än 2.000 från USA, som troligen erhållit order därpå redan före tysk-ryska krigsutbrottet. De även i jämförelse med USA mycket stora brittiska sändningarna äro ett uttryck för att den brittiska krigsproduktionsapparaten var tidigare utbyggd än den amerikanska. Från den senare har däremot Sovjet erhållit praktiskt taget alla skeppade transportmedel och dylikt — till och med april i år 212.168 lastbilar och bepansrade trupptransportvagnar, 17.000 motoreyklar, 241 lokomotiv, 1.154 öppna godsvagnar samt 245.000 telefoner och telefonråd, tillräcklig för trettio ledningar runt ekvatorn.

LIVSMEDELSSÄNDNINGARNA.

Under reträtten i början av kriget förlorade ryssarna ungefär 40 % av sin bördigaste jordbruksareal. Trots stora lager och trots en mycket sträng livsmedelsransonering kunde det givetvis inte i längden undvikas, att bristen på livsmedel blev allvarlig. Och även om tillräckliga lager funnits eller produktionen snabbt kunnat ökas i andra delar av Sovjetunionen, skulle dock svårigheterna att transportera livsmedlen dit de behövdes bli mycket stora. Betydande kvantiteter högvärdiga livsmedel ha också anlänt till Sovjetunionen från USA, särskilt under 1943, då värdet av livsmedelssändningarna var mer än tre gånger så stort som under 1942. Man inriktade sig på att söka tillgodose i första hand behovet av kött, fett, socker, grönsaker och ägg men icke av spannmål eller potatis, av vilka födoämnen på grund av den ringa transportkapaciteten endast relativt obetydliga kvantiteter — i förhållande till behovet — skulle kunna sändas. Offentliggjorda uppgifter angående livsmedelssändningarna tilllåta en ganska säker uppskattning av den amerikanska exporten till Sovjetunionen av viktigare livsmedel under 1943. Kvantiteterna av viktigare livsmedel samt storleken av behovet under ett år för 11 miljoner soldater enligt de svenska krigsransonerna voro:

	1 0 0 0 - t a l	t o n
	Uppskattad export från USA till Sovjetunionen under 1943	Årsbehov för 11 miljoner soldater
Socker	230	200
Matfett	360	280
Kött	270	400
Mjöl och vete	450	1.750

Därjämte levererades bland annat 110.000 ton torkad frukt och grönsaker samt 30.000 ton torkade ägg.

De från Storbritannien och Kanada levererade livsmedlen utgöra ungefär en sjättedel av de amerikanska sändningarna. Sammansättningen av leveranserna är icke känd.

Som framgår av ovanstående tabell motsvara de amerikanska livsmedelssändningarna under 1943 ungefär årsbehovet av socker, matfett och kött för en armé på 11 miljoner man. »Överskottet» på matfett och socker är ungefär lika stort som »underskottet» på kött. Behovet av mjöl täckes dock bara till en fjärdedel, och potatis, som är en betydande post för täckning av kaloriförbrukningen, ingår icke i sändningarna. Livsmedlen torde i stort sett helt ha använts av röda armén, men det är möjligt att något även fördelats bland civilbefolkningen i närheten av fronten. Uppgifterna visa klart, att livsmedelssändningarna spelat en avgörande roll för armén men praktiskt taget ingen roll för civilbefolkningen. I förhållande till USA:s enorma livsmedelsproduktion utgöra sändningarna endast en liten del.

Lend-leasesändningarna ha också bidragit att förbättra livsmedelssituationen i Sovjetunionen genom att ställa utsäde och jordbruksredskap till ryssarnas förfogande.

LEVERANSER AV RÅVAROR, MASKINER OCH ANDRA INDUSTRIVAROR.

Det är självklart, att även en i så hög grad självförsörjande industri som den ryska hade oerhörda svårigheter att till fullo utnyttja sin kapacitet, då viktiga industriområden förlorades och då krigsbehoven icke endast ständigt ökade utan även ständigt växlade mellan olika slag av krigsmateriel, beroende på krigslyckans och krigsteknikens förändringar. Liksom i alla andra länder uppkommo »trånga sektioner» dvs områden, där brist på vissa enstaka råvaror, maskiner eller speciell arbetskraft omöjliggjorde eller starkt minskade produktionen av en mängd varor. Om t. ex. ett visst slags maskiner, nöd-

vändiga för produktionen av stridsvagnar, saknas, förhindras härigenom denna produktion även om arbetskraft och alla övriga maskiner finns. De amerikanska leveranserna av allehanda industrivaror ha varit av mycket stor omfattning, men de ha säkerligen ökat den ryska produktionen med många gånger större kvantiteter än vad de själva utgöra.

Listan på de olika slag av varor som skeppats innehåller såväl råvaror som halvfabrikat och maskiner liksom hela industrianläggningar. Det har bland annat från amerikanskt håll uppgivits, att till och med 1943 nära 1.350.000 ton stål, 177.000 ton sprängämnen, 384.000 ton aluminium, koppar och andra metaller och 740.000 ton oljeprodukter, flygbensin och smörjolja, levererats liksom 2 miljoner automobildäck, åtskilliga miljoner par skor, stora kvantiteter läder och cirka 15 miljoner meter kommiss.

Enligt ryska uppgifter hade Sovjet till maj 1944 från USA och Imperiet erhållit bland annat 476.000 ton flygbensin, 1.173.000 ton stål, 93.000 ton jute, sisal m. m. samt väldiga kvantiteter metaller.

Förbrukningen av metaller för krigsändamål är som bekant mycket stor och av vital betydelse. Sålunda kräver exempelvis ammunitionstillverkningen avsevärda mängder koppar, framställningen av specialstål för olika vapen betydande kvantiteter legeringsmetaller såsom nickel och krom samt produktionen av framför allt flygmaskiner men även av andra vapen nära nog — i förhållande till fredsförbrukningen — enorma kvantiteter lättmetaller, av vilka den viktigaste torde vara aluminium. Sovjet har erhållit mycket avsevärda mängder metaller för samtliga tre användningsområden, vilket säkerligen varit av synnerligen stor betydelse för vidmakthållande och ökning av den inhemska krigsmaterielproduktionen. Nedan har sammanställts de kvantiteter kautschuk och viktigare metaller, som till och med april i år anlänt till Sovjetunionen från USA och Imperiet,

samt hur stor del av produktionen i Sovjet och i världen 1938 (sådan den uppskattats i den officiella ekonomiska statistiken) dessa kvantiteter motsvara:

	1 0 0 0 - t a l t o n			
	F r å n :			Leveranserna i
	U S A	Storbritan- nien och Kanada	Alla tre länderna	produktionen 1938 i Sovjet Världen
Kautschuk	—	104	104	? 10
Aluminium	99	72	171	380 26
Koppar	184	57	241	287 12
Zink	42	14	56	70 4
Nickel	7	4	11	? 10
Tenn	—	29	29	? 17
Bly	—	48	48	70 3

Som framgår av tabellen motsvarade den erhållna kvantiteten aluminium närmare fyra och koppar närmare tre gånger Sovjets uppskattade årsproduktion 1938 samt zink och bly mer än två tredjedelar av denna. Att även leveranserna av kautschuk, nickel och tenn varit av synnerligen stor omfattning visar den betydande del av världsproduktionen före kriget dessa motsvara.

Enligt Economist skulle totala kvantiteterna lättmetaller, som anlänt till Sovjetunionen, motsvara mellan en och en halv och två gånger den ryska produktionen 1940, Sovjets sista förkrigsår.

Av kanske allra största betydelse ha dock leveranserna av maskiner och verktyg av alla slag att användas i de ryska fabriker varit. Under de sista förkrigsåren uppgick värdet av den amerikanska årsförbrukningen av verktygsmaskiner och dylikt till drygt 150 miljoner dollars. Vid utbyggnaden av den amerikanska industrin för krigsproduktion steg behovet så hastigt, att produktionsökningen försenades på grund av bristen på verktygsmaskiner. Till Sov-

jetunionen har till och med 1943 från USA skeppats för cirka 400 miljoner dollars industriell utrustning, maskiner och verktygsmaskiner. Tack vare dessa kunde den ryska arbetskraften och industriella kapaciteten utnyttjas betydligt effektivare än vad annars skulle varit möjligt.

Vid förflyttningen av industrierna österut medtogos alla maskiner, som kunde flyttas. Nödvändiga kompletteringar underlättades genom de allierade sändningarna. Allteftersom ryssarna återerövrade förlorade områden och allteftersom tidigare evakuerade riskzoner åter ansågos säkra, kunde allt flera gamla industri- anläggningar åter utnyttjas genom att installera nya maskiner samtidigt som produktionen kunde fortgå oförminskat på de platser, dit industrierna flyttat under ett tidigare skede. Häri- genom ha mycket stora kapacitetsökningar kunnat komma till stånd snabbt och med relativt små produktiva insatser.

Även hela industri- anläggningar ha sänts från USA. Sålunda torde de stora amerikanska bensin- och oljeleveranserna till Sovjetunionen i hög grad ha berott på otillräcklig kapacitet hos de ryska raffinaderierna. För att öka denna nedmonterades sex kompletta amerikanska raffinaderier och skickades till ryssarna. Inalles hade till och med 1943 145.000 ton utrustning för raffinaderier levererats. På samma sätt erhöll Sovjetunionen en mycket stor komplett fabrik för tillverkning av automobil- däck (årskapacitet en miljon militärdäck), vilken på grund av den minskade tillgången på gummi inte kunde utnyttjas i USA men som nu i stället möjliggjorde utnyttjandet av de ryska gummitillgångarna. För underlättande av transporterna ha icke endast bilar och rullande järnvägs- materiel ställts till ryssarnas förfogande utan även signalerings- anordningar, automatväxlar och dylikt för att möjliggöra ett intensivare utnyttjande av spår och rullande material. I sin bok om de amerikanska sändningarna (Lend-lease. Weapon for victory) uppehåller sig nuvarande amerikanske

biträdande utrikesministern och förutvarande chefen för lend-leasesändningarna Stettinius ut- förklart om leveranserna av råvaror och maskiner och säger bland annat (sid. 224). »Eftersom det enda syftet med »lend-lease» är att möjlig- göra för oss att vinna kriget så snabbt som möj- ligt skicka vi råvaror och maskiner utrikes, om vi äro övertygade att de kunna bidra mera till vår seger än om vi behöllo dem här hemma. I många fall är det naturligtvis vida effektivare att tillverka färdig krigsmateriel här i USA och sedan sända den utrikes. Det är lätt att inse exempelvis, hur löjligt det skulle vara att försöka bygga en flygmotorfabrik på en ö mitt i Stilla Oceanen, där fabriksbyggnader, råvaror, kraft och yrkesarbetare saknas. Men vi glömma ibland, att det skulle vara lika löjligt att tillåta en rysk, brittisk eller australisk flygmotorfabrik med alla dess kvalificerade yrkesarbetare att stå stilla på grund av brist på något specialstål eller någon maskin som vi kunna sända utan att störa produktionen här hemma... Genom att sända små kvantiteter maskiner utrikes kunna vi ut- nyttja väldiga nya resurser i våra allierades länder och därigenom bidra till vår seger.»

En god sammanfattning av storleken och be- tydelsen av maskinleveranserna till Sovjetuni- onen utgör nedanstående lista över de enligt ryska uppgifter erhållna kvantiteterna viktigare maskiner fram till maj 1944:

	Från:	
	USA Antal	Storbritannien Antal
Kraftanläggningar (i kilowatt)	327.000	374.000
Elektriska motorer ...	—	15.084
Metallsvarvar	20.380	6.491
Fartygsmotorer	4.138	—
Oljeraffinaderier ...	4	—
Aluminiumvalsverk ..	1	—
Pressar och hejare ...	2.718	184
Kranar	524	24
Grävmaskiner	209	—

Genom sin väldiga och mångsidiga produktionskapacitet har USA kunnat täcka de allierades behov av en rad knappa, krigsviktiga varor. Redan före kriget svarade USA för närmare hälften av världens industriproduktion. Under kriget har den amerikanska nationalinkomsten vid oförändrat penningvärde ökat med ungefär 50 % och industriproduktionen med icke mindre än cirka 90 %, vilket säkerligen är mera än i övriga länder. Jordbruksproduktionen har samtidigt stigit med ungefär 30 %. Produktionsökningen har möjliggjorts både genom att den betydande utnyttjade kapaciteten av maskiner och arbetskraft före kriget kunnat till fullo utnyttjas och genom efter alla mått väldiga nyanläggningar av industrier.

Den amerikanska industrien har på i runt tal två år hunnit bygga världens största handelsfartygsflotta, förse en modern åttamiljonerarmé och ett flygvapen med två miljoner man med all utrustning och alla erforderliga vapen, uppnå en årsproduktion av cirka 100.000 flygplan, upplagra troligen mycket betydande reserver samt leverera väldiga kvantiteter krigsmateriel och andra varor till de allierade samtidigt som den amerikanska befolkningens levnadsstandard endast obetydligt försämrats.

Även det brittiska imperiet har uppnått mycket höga produktionssiffror och har under kriget trots mörkläggningen och krigshandlingarna mot moderlandet kunnat öka sin produktion avsevärt. Särskilt produktionen av vapen anses vara synnerligen stor i England och kanske framför allt Kanadas produktionsapparat lär ha utvecklats ytterst snabbt under kriget. För snabbheten vid utbyggnaden av den amerikanska krigspotentialen ha säkerligen de krigs- och produktionstekniska erfarenheter Imperiet hunnit samla och kunnat ställa till USA:s förfogande före det amerikanska krigsdeltagandet varit av mycket stor betydelse. Detta gäller också de avsevärda beställningar av vapen m. m., som engelsmännen redan 1939 och 1940 place-

rat i USA, vars industri härigenom i viss utsträckning redan på ett tidigt stadium blev inriktad på produktion av krigsmateriel och därmed sammanhängande problem.

Under 1943 uppnådde USA full krigspotential. Stora resurser kunde lösgöras för en mera »direkt» insats i krigsansträngningarna genom en avsevärd minskning av framställningen av maskiner och industribyggnader. Produktionen av verktygsmaskiner, som tidigare under kriget nästan tiodubblats, föll mycket kraftigt och anläggningen av nya industribyggnader sjönk till mindre än hälften av toppnivån.

Det moderna kriget är kanske mera än någonsin ett »produktionskrig». Och produktionskriget är i stor utsträckning ett krig om trånga sektioner. Det gäller att så mycket som möjligt minska motståndarens produktion och detta utföres effektivast genom att skapa trånga sektioner. Tyskarna försökte under lång tid att avskära England från tillförseln av bensin och oljor genom att med ubåtar och flyg sänka så många tankfartyg som möjligt. De allierade makterna ha sedan krigets början genom blockaden av Europa och, särskilt under senare tid, genom att koncentrera bombningarna på vissa, enstaka sektioner i axel-europas näringsliv sökt skapa trånga sektioner.

Samtidigt försöka givetvis båda de krigförande parterna att med alla medel — lagerhållning, ökning av tidigare produktion, nyproduktion, ersättningsproduktion, tillförsel utifrån — eliminera de egna trånga sektionerna. USA har därvid icke endast genom att »bygga fartyg på löpande band» utan även genom nyproduktion kunnat eliminera åtskilliga av de allierades egna trånga sektioner. Sålunda har exempelvis bristen på gummi, tenn, natursilke och kinin på grund av det japanska krigsdeltagandet kunnat hävas genom anläggning av konstgummifabriker med en kapacitet motsvarande hela det amerikanska, obesurna fredsbehovet, utvidgning och

nyanläggning av tenngruvor i Bolivia samt upptagande av nytillverkning i stor skala av den syntetiska textilfibern nylon och av syntetiskt kinin. För de allierades del spelar givetvis ytterst tillgången på transportmedel och transportvägar mellan olika delar av jordklotet med dess olika råvarukällor, produktionsbetingelser och behov den avgörande rollen. Härigenom blir det i största utsträckning möjligt för USA — liksom för det brittiska Imperiet — att kunna

ställa just de varor till sina allierades förfogande som bäst behövas.

Att så är möjligt framgår av det faktum, att endast ungefär en sjundedel av USA:s totala krigskostnader utgöres av kostnader för de i och för sig mycket stora lend-leasesändningarna, av vilka drygt en fjärdedel går till Sovjetunionen. Man skulle med användande av ett amerikanskt uttryck kunna säga, att USA för de allierade blivit »de trånga sektionernas fiende nr 1».